

Жывыя ў Курапатах

..Пазванілі зь Менску – праз Курапаты пачынаюць прабіваць дарогу Я папрасіў неадкладна пастаць туды карэспандэнта, і ў вечаровым этэры 20 верасня прагучаў рэпартаж. Мы ня ведалі, што гэта толькі пачатак, што паўстане ўнікальная кругласутачная вахта, што нажы бульдозэра будуць бурыць крыжы, што згарыць намёт, што нашыя магнітафоны будуць замярзаць пры мінус 20 градусах, а валанцёры будуць абараняць Курапаты, як абараняюць гонар ці Радзіму – без тлумачэньняў, рацыянальных падставаў, пошуку сродкаў і надзеі на перамогу.

«Свабода» была ў Курапатах, бо іх спрабавалі парушыць. Ня знішчыць – пасля адкрыцця Зянона Пазьняка і Яўгена Шмыгалёва месца сталінскіх расстрэлаў увайшло ў гісторыю, як Хатынь і Чарнобыль, назаўсёды. Паскудзтва на могільках абражала ня мёртвых, а жывых.

На беларускай «Свабодзе» яшчэ не было такога выпадку, каб штодня больш за восем месяцаў запар весць і рэпартаж з аднаго месца. Так б'юць у звон – разьмерана, у адно і тое ж месца, і пругкі мэтал працінае паветра працяжнымі ўскліпамі. Так кайлом на рудніках вырабаюць мёрзлую руду – у адну кропку, зноў і зноў, пакуль не надколецца глыба. У нас былі мікрафон, сярэднія і кароткія хвалі. І слухачы. У тым ліку – у Курапатах.

Зь дзёньніка валанцёраў: «24 сакавіка 2002 году. 19

гадзіна. ...Праслухалі першы рэпартаж Радыё Свабода, зь якога даведаліся пра тое, што сапраўды адбывалася ў цэнтры Чулі крыкі й шум пры затрыманьні, даведаліся пра сапраўдную колькасць затрыманых, больш за семдзсят. Мы ў шоку... Калі рэпартажы скончыліся, выйшлі паліць ды ўбачылі, як у наш бок рухаецца «ментавоз». Усталі ў ланцуг, перагарадзілі дарогу. Пасля нядоўгай размовы «мянты» развярнуліся ды зьехалі. Адразу ж напілілі й усталявалі 13 слупкоў перапрак дарогі на ўездзе ва ўрочышча з поля. Па радыё чулі, што барысаўскія апазыцыянэры зранку паставілі крыж, які павалілі вандалы сеньня ўначы. Гэта змагары. Хвала ім...»

Ганна Соусь перадала больш за дзевяць рэпартажаў з Курапатаў і была ўганараваная прэміяй АлесяАдамовіча, якою Беларускі ПЭН-Цэнтар адзначае найлепшую журналісцкую працу году. Там таксама працавалі Альгерд Невяроўскі ды іншыя нашыя калегі.

Але героі гэтай кнігі — не журналісты, а сама падзея і яе ўдзельнікі — валанцёры, людзі, якія прыносілі харчы, прывозілі дровы, ладзілі талокі, рабілі археалёгічныя экспэртызы, вялі перамовы з будаўнікамі, адпраўлялі набажэнствы, — каля паўтысячы імёнаў згадана ў гэтых рэпартажах. Яшчэ больш, верагодна, не згадана. Мяжа ў Курапатах праходзіць не паміж мёртвымі й жывымі, а паміж памяцьцю і хлуснёй, паміж учора і заўтра, і заўсёды — паміж катамі і ахвярамі Абаронцы адваявалі ў дарогі нашу годнасьць.

*Аляксандар Лукашук,
Беларуская служба Радыё Свабода
Прага*

Моладзь у абарону Курапатаў

Валанцёры, якія згадваюцца ў рэпартажах

Арцём АГМЕНЬ (сапраўднае прозьвішча невядомае). Нарадзіўся ў 1984 годзе. Студэнт Магілёўскага ўнівэрсытэту імя А.Куляшова. Актывіст Беларускай Партыі Свабоды.

Аляксандра АНДЖЫЕЎСКАЯ, 18 гадоў. Навучэнка падрыхтоўчага аддзяленьня БДПА, спецыяльнасьць архітэктара Зьбітая амонаўцамі 9 лістапада 2001 году. Актывістка руху «Зубар».

Віталь АПЕТ. Жыве ў Крупках. Каля трох тыдняў правёў у Курапатах. Актывіст Беларускай Партыі Свабоды.

Аляксандар АТРОШЧАНКАЎ, 21 год. Выключаны з факультэту міжнародных зносінаў БДУ падчас перадвыбарчай кампаніі 2001 году. Затрыманы і зьбіты АМОНам у Курапатах пры спробе перакрыць дарогу будаўнічай тэхніцы 8 лістапада 2001 году. Прысуджаны да штрафу. Прэсавы сакратар руху «Зубар».

Цімох АТРОШЧАНКАЎ. Нарадзіўся 22 сьнежня 1983 году ў Менску. Скончыў менскую 195-ю школу. Цяпер вучыцца на другім курсе Інстытуту кіраваньня. Зьяўляецца старастам курсу. У Курапатах – ад самага пачатку й да завяршэньня вахты памяці. Прыходзіў ва ўрочышча пасля заняткаў амаль штодня. Сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Яўген АФНАГЕЛЬ, 23 гады. Скончыў Беларускі Дзяржаўны Пэдагагічны Ўнівэрсытэт. Затрыманы і зьбіты АМОНам у Курапатах 9 лістапада. Прысуджаны да

штрафу. Актывіст руху «Зубар».

Кацярына БАРАВІК, 16 гадоў. Школьніца. Затрыманая ў Курапатах 9 лістапада. Прысуджаная да штрафу. Актывістка руху «Зубар».

Стася БАСАВА. Нарадзілася 27 жніўня 1983 году ў Менску Скончыла 182-ю школу. Цяпер вучыцца на трэцім курсе факультэту журналістыкі БДУ. У Курапатах ад пачатку да завяршэння вахты памяці. Звычайна прыходзіла пасля вучобы і ўвечары сыходзіла. Актывістка Маладога Фронту.

Дзяніс БІЛЬДЗЮК. Нарадзіўся 12 верасня 1982 году ў Менску. Навучаўся ў менскім ліцэі №1. Паступіў у Беларускі Дзяржаўны Ўніверсітэт Інфарматыкі і Радыёэлектронікі, адкуль быў выключаны за апазыцыйную дзейнасць. Сёлета ізноў паступіў у тую самую навучальную ўстанову. Як сьцьвярджае Дзяніс, «апазыцыйную дзейнасць распачаў з маленства, яшчэ з бацькам» Сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Сяргук ВЫСОЦКІ. Нарадзіўся 16 красавіка 1971 году ў Менску. У 1993-м скончыў факультэт «Гісторыя, паліталёгія і права» Беларускага Дзяржаўнага Пэдагагічнага Ўніверсітэту імя Максіма Танка. Лідэр Беларускай Партыі Свабоды.

Глеб ВЯЗОЎСКІ. Нарадзіўся 17 студзеня 1982 году ў Менску. Упершыню трапіў у Курапаты пяцігадовым хлапчуком – тады яго прывёў ва ўрочышча бацька. У 2001 годзе паступіў у Кадэцкі юрыдычны агульнаадукацыйны

корпус, адкуль пазней быў адлічаны за ўдзел у апазыцыйных акцыях. Правёў у Курапатах шэсьць з паловай месяцаў. 8 лістапада пры спробе перакрыць дарогу будаўнічай тэхніцы моцна зьбіты амонаўцамі і дастаўлены ў шпіталь з траўмай галавы Актывіст руху «Зубар».

Ірына ВЯТКІНА. Нарадзілася 14 траўня 1986 году ў Менску. Навучаецца ў 88-й менскай сярэдняй школе. Амаль штодзённа ўдзельнічала ў абароне Курапатаў. Актывістка Маладога Фронту.

Алег ГНЕДЧЫК. Нарадзіўся 22 лістапада 1986 году ў Менску. Скончыў сярэдняю школу, цяпер вучыцца ў Вышэйшым будаўнічым каледжы. Правёў у Курапатах некалькі месяцаў Актывіст Маладога Фронту.

Зьміцер ДАШКЕВІЧ. Нарадзіўся ў 1981 годзе. Скончыў старадарскую школу №2, потым Гарадзенскі сельскагаспадарчы інстытут. Актывіст Маладога Фронту.

Алесь ДРАБ (сапраўднае прозьвішча невядомае). Нарадзіўся ў 1984 годзе ў Шклове. Прыватны прадпрымальнік. Актывіст Беларускай Партыі Свабоды.

Генадзь ДРАНКОВІЧ (Барада). Нарадзіўся ў жніўні 1968 году ў Докшыцкім раёне. Скончыў сярэдняю школу, атрымаў спецыяльнасьці кіроўцы, трактарыста і газаваршчыка. Служыў у войску. Двойчы быў затрыманы за абарону Курапатаў 8—9 лістапада, пакараны штрафам. Намесьнік старшыні Беларускай Партыі Свабоды.

Сяргей ДРАНКОВІЧ. 1965 году нараджэньня. Скончыў Менскі Тэхналягічны Інстытут. Жыве ў Бярэзінскім раёне,

працуе лесьніком. Сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Алена ЖУК. Нарадзілася 30 сакавіка 1983 году ў Менску. Скончыла 9 класаў агульнаадукацыйнай школы й мэдычную вучэльню Зарас – на другім курсе БДУ. «Калі б мы «здалі» Курапаты, мы б прайгралі значную частку барацьбы з рэжымам», – кажа Алена. Сяброўка Беларускай Партыі Свабоды.

Хведар ЖЫВАЛЕЎСКИ. Нарадзіўся 29 ліпеня 1982 году ў Менску. Вакаліст рок-гурта «Голая манашка». Ва ўрочышчы правёў каля трох месяцаў. За абарону Курапатаў 9 лістапада суд прысудзіў Хведара да сямі сутак зьнявольеньня.

Андрэй ЗАЙЦАЎ, 24 гады. Актывіст руху «Зубар» з Гомеля. 20 сьнежня 2001 году скончыў жыцьцё самагубствам пад ціскам афіцэра КГБ, які прымушаў яго стаць інфарматарам.

Зьміцер ЗАХАРЭВІЧ. Нарадзіўся 20 сакавіка 1980 году ў Менску. Скончыў гістарычны факультэт БДУ. Піша песьні й вершы. Друкаваўся ў «Нашай Ніве» і «Беларускай маладзёжнай». Сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Зьміцер ЗДАНЬ (сапраўднае прозьвішча невядомае). Нарадзіўся ў 1981 годзе. Карэнны мянчук. Студэнт Мэдычнага Ўнівэрсытэту. Сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Раман КАЗАКЕВІЧ, 18 гадоў Затрыманы ў Курапатах 9 лістапада. Прысуджаны да штрафу. Сябра руху «Зубар».

Марыя КАНТАЎТАЙТЭ. Непаўнагадовая дзяўчына з

інтэрнату ў Смалявічах.

Аляксей КАПЭЛЯН (сапраўднае прозьвішча невядомае). Каля 30 гадоў. Казаў, што нарадзіўся ў Воршы. Працаваў кіроўцам. У часе, калі жыў у Курапатах, стаў дыяканам Беларускай Аўтакефальнай Праваслаўнай Царквы. У студзені 2002 году зьехаў у невядомым накірунку. Сяржук Высоцкі такім чынам характарызуе Аляксея: «Бадай, самая загадкавая асоба ў Курапатах. Маленькі, дзіўна рухавы, працяплы час ён быў адной з галоўных фігур у лягеры. Прыродная актыўнасьць разам са здатнасьцю да кантактаў зь людзьмі вельмі хутка зрабілі Капэляна сваім і сярод абаронцаў і сярод рабочых, і нават сярод амонаўцаў. Зьяўленьне яго ў Курапатах было раптоўным, як і яго зьнікненьне».

Каця КАРПЕНКА. Жыве ў Віцебску. Правяла ў Курапатах каля чатырох месяцаў. Актывістка Маладога Фронту.

Зьміцер КАСЬПЯРОВІЧ. Нарадзіўся 25 лютага 1982 году. Студэнт Беларускага Ўнівэрсытэту Культуры. Зь першых дзён трымаў варту ў Курапатах. Актывіст Маладога Фронту.

Ірына КАШТАЛЯН. Студэнтка гістарычнага факультэту БДУ. Старшыня грамадзкага аб'яднаньня «Гісторыка». Актывістка руху «Зубар».

Наталья КІЙКО. Нарадзілася 24 жніўня 1980 году ў Менску ў сям'і мастакоў. Скончыла менскі мастацкі ліцэй №26 і паступіла ў Беларускаю Акадэмію Мастацтваў на

аддзяленне станковай графікі Зараз студэнтка 4 курсу.
Актывістка Маладога Фронту.

Алег КОРБАН. З аўтабіяграфіі: «Я, Корбан Алег Міхайлавіч, нарадзіўся 4 лютага 1985 году ў Менску Скончыў

сярэдняю школу №22. З 2000 году зьяўляюся актывістам арганізацыі Малады Фронт. Восем разоў затрымліваўся супрацоўнікамі міліцыі. Удзельнічаў у абароне Курапатаў».

Вігаль КОШАЛЕЎ. Нарадзіўся 31 сьнежня 1981 году ў Менску. Скончыў 103-ю менскую школу, зараз навучаецца ў радыётэхнічным каледжы. Прышоў у Курапаты 24 верасня й заставаўся ва ўрочышчы практычна штодзённа да 8 лістапада. Сябра Маладога Фронту.

Вераніка КУПЧАНКА. Была затрыманая за абарону Курапатаў 9 лістапада. Тады была грамадзянкай Расеі, цяпер мае беларускае грамадзянства. Жыве ў Гомелі. Актывістка руху «Зубар».

Вольга КУЎШЫНАВА. Вучыцца ў адной з камэрцыйных ВНУ Менску. Дзяжурыла ва ўрочышчы цягам месяца напрыканцы вахты памяці. Актывістка Маладога Фронту.

Вераніка ЛАЕЎСКАЯ. Жыве ў Маладэчне. Каля двух тыдняў правяла ў Курапатах.

Сяржук ЛІСІЧОНАК. Нарадзіўся 24 красавіка 1980 году ў Менску. Студэнт 4 курсу юрыдычнага факультэту БДУ. Актывіст Маладога Фронту.

Аляксей ЛЯЎКОВІЧ, 18 гадоў. Навучэнец машынабудаўнічага ПТВ. Затрыманы ў Курапатах 9 лістапада. Прысуджаны да штрафу. Актывіст руху «Зубар».

Сяржук МАЦКОЙЦЬ. Нарадзіўся 8 сакавіка 1972 году ў Менску. Скончыў 8 клясаў. Майстар мотаспорту. Актывіст Маладога Фронту.

Людміла ПАКЛОНСКАЯ. Нарадзілася 28 красавіка 1983 году ў Гомелі. Дзяцінства правяла ў Сьвіслацкім раёне ў бабулі. Цяпер навучаецца на 4 курсе Вышэйшага каледжу сувязі. У Курапаты ўпершыню трапіла раніцай 9 лістапада 2001 году і фактычна ўвесь час правяла там да новага году, потым рэгулярна прыходзіла ва ўрочышча. Актывістка арганізацыі «Маладыя сацыял-дэмакраты», сяброўка аб'яднання «Гісторыка».

Міхась ПАНКОЎ. Актывіст Беларускай Партыі Свабоды.

Васіль ПАРФЯНКОЎ. Нарадзіўся 30 жніўня 1983 году ў Менску. Скончыў 9 клясаў менскай школы №163. Працуе аўтасьлесарам у 7-м аўтапарку. Прышоў у Курапаты летась 9 лістапада й застаўся ва ўрочышчы да самага завяршэньня вахты памяці. Прысуджаны да штрафу.

Алесь ПТКЕВІЧ. Нарадзіўся ў 1971 годзе. Мянчук. Працуе інжынэрам-электрыкам. Браў удзел у курапацкім чыне напачатку. Быў у шэрагах БПС.

Алесь ПОКЛАД. Нарадзіўся 23 траўня 1978 году ў Менску. Мае сярэдняю адукацыю. Актывіст Беларускай Партыі Свабоды.

Алесь САМОНЧАНКА. Нарадзіўся 20 сьнежня 1979 году. Карэнны мянчук. Тэхноляг-электроншчык, працуе на адным зь менскіх заводаў. Актыўна ўдзельнічаў у курапацкім чыне ў зімовыя месяцы. Сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Аляксей САРОКА. Сябра Маладога Фронту з Крупак.

Мікіта САСІМ, 18 гадоў. Жыве ў Баранавічах, вучыцца ў сярэдняй школе. У Курапатах ад самага пачатку вахты памяці. Правёў ва ўрочышчы каля чатырох месяцаў. За абарону Курапатаў 8–9 лістапада быў аштрафаваны. Актывіст руху «Зубар».

Павал СЕВЯРЫНЕЦ. Нарадзіўся 30 сьнежня 1976 году ў Воршы Скончыў геаграфічны факультэт БДУ. Старшыня Маладога Фронту.

Яўген СКОЧКА. Нарадзіўся 7 кастрычніка 1979 году ў Менску. Скончыў Гомельскі політэхнічны тэхнікум па спецыяльнасьці «лесанарыхтоўка й транспарт драўніны». У 1995 годзе паступіў у Беларускі Дзяржаўны Тэхналягічны Ўнівэрсытэт, адкуль быў адлічаны за апазыцыйную дзейнасьць. Намесьнік старшыні Маладога Фронту.

Цімох СУГАКА. Нарадзіўся 21 сакавіка 1982 году. Характарызуе Сяржук Высоцкі: «Правіў асабістую мужнасьць 9 лістапада, калі стаў пад самазвал, што сыпаў пясок на крывы».

Яраслаў СЬЦЕШЫК, 20 гадоў. Быў выключаны зь Беларускага Дзяржаўнага Тэхналягічнага Ўнівэрсытэту за ўдзел у апазыцыйных акцыях Жыве ў Салігорску.

Затрыманы 8 лістапада ў Курапатах за тое, што перашкаджаў людзям у цывільным ламаць крыжы. 9 лістапада зьбіты АМОНам і затрыманы. Прысуджаны да буйных штрафаў. Актывіст руху «Зубар».

Аляксей ТАЛСТОЎ. Нарadzіўся 17 сьнежня 1984 году ў Менску. Скончыў сярэдняю школу й вучыцца цяпер на першым курсе ва Ўнівэрсытэце Культуры. Паэт, мастак. У Курапатах з самага пачатку вахты памяці. Да сьнежня 2001 году прыходзіў ва ўрочышча амаль штодня. Сябар Маладога Фронту.

Юрась ФАБШЭЎСКІ, 18 гадоў. Вучыўся ў менскай мэдычнай вучэльні. У Курапаты прыходзіў амаль штодня цягам некалькіх месяцаў, 8 і 9 лістапада быў зьбіты АМОНам і затрыманы, прысуджаны да штрафу. Былы актывіст руху «Зубар».

Алесь ЦЯЛЕГІН (Гетман). Нарadzіўся 2 ліпеня 1971 году ў Казахстане ў сям'і вайскоўцаў. Скончыў сярэдняю школу ў Янаве на Берасьцейшчыне. Вучыўся ў Ніжагародзкай зэнітна-ракетнай каманднай вучэльні. Пасьля скончыў Цэнтар перакваліфікацыі вайскоўцаў і атрымаў спецыяльнасьць мэнэджэра-эканаміста. За абарону Курапатаў быў аштрафаваны. Былы сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Пятрусь ЦЯМАШКА (Чуб). Мае сярэдняю адукацыю. Працуе ў «Белорусской деловой газете» скарбнікам. У Курапатах ад самага пачатку і да завяршэньня вахты памяці. Актывіст Беларускай Партыі Свабоды.

Мікола ЦЯЦЁРКІН. Вучыцца на трэцім курсе БДУ Браў удзел у абароне Курапатаў на самым пачатку й напрыканцы акцыі. Актывіст Маладога Фронту.

Дзяніс ЧЫКАЛЁЎ. Нарадзіўся 17 ліпеня 1986 году ў Расеі. У 1987 годзе сям'я пераехала ў Гомель. Там скончыў сярэдняю школу №45. Цяпер вучыцца ў Гомельскім дзяржаўным вышэйшым каледжы народных мастацкіх промыслаў №126. Пяць разоў прыяжджаў у Курапаты, каб узяць удзел у вахце памяці — усяго аддзяжурый ва ўрочышчы адзін месяц і 5 дзён. Актывіст Маладога Фронту.

Міхаіл ШАРАМЕТ. Нарадзіўся ў 1982 годзе ў Менску. Актывіст Маладога Фронту.

Антось ШКУРЫНСКІ. Нарадзіўся 27 студзеня 1978 году ў Мураме Ўладзімерскай вобласці Расеі. У 2001 годзе прыехаў у Беларусь. Да курапацкай вахты далучыўся ў студзені 2002 году. Фактычна штодзённа заставаўся ва ўрочышчы да чэрвеня. У красавіку быў затрыманы міліцыянтамі і амаль месяц знаходзіўся ў прыёмніку-размеркавальніку на Акрэсыціна. Пасля заканчэння вахты памяці працаваў на Ждановіцкім рынку грузчыкам, пасля з'ехаў дахаты ў Расею. Замежны сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Уладзімер ШЛЯХІЦ (сапраўднае прозьвішча невядомае). Нарадзіўся ў 1983 годзе ў Магілёве Працуе на заводзе. Актывіст Беларускай Партыі Свабоды.

Антось ШТУРМАН (сапраўднае прозьвішча невядомае). Нарадзіўся ў 1983 годзе ў Менску. Студэнт

Беларускага Дзяржаўнага Політэхнічнага Унівэрсытэту.
Сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Арына ШЫКУРАВА Нарадзілася 28 траўня 1986 году ў Менску. Вучыцца ў 11 клясе Беларускай нацыянальнай гімназіі №23. Калі пачалася вахта памяці ў Курапатах, 24 дні запар няспынна правяла ва ўрочышчы. Пасьля перапынку ізноў жыла ў лягеры валанцёраў каля месяца.

Аляксей ШЭІН. Нарадзіўся ў Менску ў 1976 годзе. Закончыў школу з мастацкім ухілам у Горадні, вучыўся ў ліцэі пры БДУ, на філялягічным факультэце БДУ, працаваў навуковым супрацоўнікам у Музеі Янкі Купалы. Намесьнік старшыні Маладога Фронту.

Павал ЮХНЕВІЧ, 18 гадоў. Затрыманы ў Курапатах 9 лістапада, прысуджаны да штрафу. Актывіст руху «Зубар».

Андрэй ЯГОРАЎ. Кіраўнік праваабарончай службы руху «Зубар».

Ілья ЯДРАНЦАЎ. Нарадзіўся 18 жніўня 1983 году ў Менску. Вучыцца ў Беларускім Дзяржаўным Унівэрсытэце Інфарматыкі й Радыёэлектронікі Сябра Беларускай Партыі Свабоды.

Зьміцер ЯДЧЭНЯ, 21 год. Некалькі тыдняў правёў у Курапатах на самым пачатку вахты памяці. Потым зьехаў ва Ўкраіну. Цяпер вучыцца ў Львове. Сябар Маладога Фронту.

Валанцёры на месцы курапацкага лягэру ў гадавіну пачатку вахты памяці 24 верасня 2002 году.

Рэпартажы

20 верасня 2001

У КУРАПАТАХ НА МЕСЦЫ ПАХАВАНЬНЯЎ ПАЧАЛІ
ВЫСЯКАЦЬ ДРЭВЫ

У раёне ўрочышча Курапаты будаўнічыя бригады пачалі высякаць дрэвы там, дзе хутка пройдзе Менская кальцавая дарога. Паводле сьведчаньняў сяброў Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі БНФ, высечка можа закрануць каля 300 магілаў.

Ягор Маёрчык:

Сёньня сябар КХП БНФ Уладзімер Юхо заўважыў, што на месцы масавых пахаваньняў будаўнікі пачалі высякаць лес. ЮХО: *Пачалі рэзаць найпрост усе дрэвы. І асявая рыса – 30 мэтраў, гэта амаль да самага крыжа. Спачатку казалі, што ўсяго 2 мэтры, а там ужо ўсе 22 мэтры ад дарогі.*

– Ці закранае высечка лесу пахаваньні ахвяраў сталінскіх рэпрэсіяў?

ЮХО: *Безумоўна, закранае. Па магілах, дзе адбываецца выразка, пойдзе дарога – на самай галоўнай частцы, дзе больш за ўсё магілаў. Там каля 700 магілаў пазначана. Нездзе закране 200 – 300 магілаў.*

Паводле ўладзімера Юхо, дзеяньні ўладаў у Курапатах адпавядаюць сутнасьці самой улады.

ЮХО: Гэта становіцца ў адзін шэраг са зьнішчэньнем беларускай сымболікі, беларускай мовы, беларускай школы і памяці тых, хто загінуў, бязьвінных ахвяраў

Уладзімер Юхо ды іншыя сябры КХП БНФ лічаць невыпадковым тое, што высечка дрэваў у Курапатах

распачалася якраз у той дзень, калі Аляксандар Лукашэнка прыняў прысягу.

У КУРАПАТАХ УЖО ПРАЦУЮЦЬ ЭКСКАВАТАРЫ

Увечары наша карэспандэнтка наведала Курапаты і пагутарыла з работнікамі.

Ганна Соусь:

Я прыехала ва ўрочышча а шостаі вечара. На зямлі ляжаць высечаныя дрэвы. З абодвух бакоў дарогі высеклі дрэваў на 20 мэтраў. Яшчэ працуе будаўнічая тэхніка. Я падышла да будаўнікоў. Мае суразмоўцы – бульдазэрыст Анатоль і экскаватаршчык Уладзімер, прыехалі сюды з Магілёўшчыны. Пра тое, што ў гэтым месцы калісьці былі расстраляныя тысячы бязьвінных людзей, будаўнікі даведаліся ад мяне.

АНАТОЛЬ: Мы вэрбованыя.

УЛАДЗІМЕР: *Адкуль мы ведаем, што тут у вас ёсць. Нам казалі тут капаць, вось мы й будзем капаць.*

– Як асабіста вы пачуваецеся, езьдзячы па гэтым месцы на бульдозэры?

УЛАДЗІМЕР: *Ня ведаю. Я мяркую, што гэта проста лес. Лес нішчыць нельга, але ж дарогу пашыраць трэба.*

– А чаму вы з Магілёва сюды прыехалі?

АНАТОЛЬ: *Таму што ў Магілёве няма працы. Вось нас сюды – у камандзіроўку...*

– Калі пачнуць карчаваць?

УЛАДЗІМЕР: *У бліжэйшыя дні. Можа, праз два дні, самае большае праз тыдзень. Хутчэй за ўсё, мы нічога тут ня ўбачым.*

Пройдзем бульдозэрамі і нічога не заўважым.

– Калі, прыкладам, ваш дзед альбо прадзед быў расстраляны і тут пахаваны. Як вы мяркуеце, па ягоных костках можна праяжджаць?

АНАТОЛЬ: Я ведаю, калі рабілі пашырэнне Гомельскай дарогі, там было нямецкае пахаваньне. Прыехалі зь Нямеччыны гэтыя Гансы...

УЛАДЗІМЕР: Немцы.

АНАТОЛЬ: Ну немцы. Сабралі сельсавет. Маўляў, тут нашыя браты, немцы, Гансы... Акуратна экскаватарам... Косткі там былі, дык іх у труну. А тут – значыцца, нікому не патрэбна.

УЛАДЗІМЕР: Мы на гэтых костках будзем езьдзіць, нас прымусяць езьдзіць. Нават калі, як вы гаворыце – дзед, прадзед... Але я спадзяюся, што ня ўбачу. Калі ўбачу, я абяцаю, што аб'еду. Я ніколі да гэтага не дакрануся.

АНАТОЛЬ: На гэта ж ёсьць праектанты. А мы проста эксплюатацыйнікі. Нам казалі, і мы робім.

– Няўдзячная праца...

УЛАДЗІМЕР: Калі б ня Вы, мы б нічога пра гэта ня ведалі. Мы ж не ад харошага жыцця – а што ў Магілёве мне няма працы, альбо яму – у Бабруйску.

Калі я пакідала Курапаты, экскаватар пачаў працаваць.

21 верасьня 2001

РЭКАНСТРУКЦЫЯ ДАРОГІ Ў КУРАПАТАХ

З намі на простаі тэлефоннай сувязі Ганна Соусь, наша карэспандэнтка, якая цяпер знаходзіцца ва ўрочышчы Курапаты.

Ганна, добры вечар!

— Добры вечар.

— Што Вы бачыце, распавядзіце, калі ласка.

— Тут працягваюцца будаўнічыя работы. Тэхніка падведзеная шчыльна да месцаў пахавання. Слухачы Радые Свабода могуць пачуць, як працуюць экскаватары і бульдозеры. Вакол ляжаць пасечаныя дрэвы. Сёння ў прадпрыемстве «Магістральаўтадор», якое займаецца рэканструкцыяй Менскай кальцавой дарогі, мяне запэўнілі, што месца пахаванняў ня будзе закранутае. Дарэчы, раней у Камітэце па аўтамабільных дарогах сьцьвярджалі, што пашырэнне дарогі адбудзецца толькі ў бок гораду. Але ж цяпер я на свае вочы бачу пасечаныя дрэвы з абодвух бакоў дарогі. Побач са мною дзеве жанчыны, учора яны паслухалі рэпартаж Радые Свабода пра Курапаты і сёння, абураныя, прыйшлі сюды. Адна зь іх нават кінула камяні ў бок будаўнікоў. Я даю слова Веры Ціцянкавай:

— *Мы вельмі ўражаныя тым, што тут адбываецца. Гэта проста барбарства. І таму, людзі, мы павінны абараніць гэтае месца. Ад барбараў.*

Вядома, што першага кастрычніка частка кальцавой дарогі ад Лагойскага тракту да пачатку гарадзенскай трасы будзе зачыненая на рэканструкцыю. І ўсё ж такі, ці ёсць яшчэ рэальная магчымасць прыпыніць будаўнічыя работы ў Курапатах? Калі б, прыкладам, сотні людзей прыйшлі

сюды і сталі перад гэтымі бульдозэрамі, якія цяпер працуюць, гэтымі экскаватарамі і рашуча сказалі: «Не дазволім!» Я звяртаюся з гэтым пытаньнем да Любові Сакалоўскай, якая сёньня таксама прыйшла ў Курапаты.

САКАЛОЎСКАЯ: Ведаеце, пачуцьцё вельмі і вельмі жахлівае. Гэта наша сьвятое месца руйнуецца. І ў мяне такое адчуваньне, быццам гэта мяне капаюць, маю душу. Людзі, прыходзьце! Пабачце, што тут адбываецца. Ня будзьце абьякавыя! Гэта ж наша сьвятое месца, Курапаты. А ўлады хочуць зруйнаваць яго.

Любоў Сакалоўская і Вера Ціцянкова прынесьлі сёньня ў Курапаты сьвежыя кветкі. Між іншым, адзін з будаўнікоў, зь якім я размаўляла ўчора, сёньня сказаў: «Дзякуй Богу, я заўтра зьяжджаю Не магу тут працаваць».

— Ганна, тыя людзі, што там працуюць на гэтых экскаватарах – гэта прывезеныя людзі з Магілёва, гэта не менчукі, так?

— Так.

— І яны не ўсьведамляюць, на якое месца іх прывезьлі?

— Учора яны нават ня ведалі, што такое Курапаты. Сёньня вось Вера Ціцянкова і Любоў Сакалоўская паказалі ім гэтыя крыжы. І рабочыя былі вельмі ўражаныя.

— Акрамя Вас і дзвюх гэтых жанчын там больш нікога няма?

— На жаль, няма.

П'ЯНЫ БУЛЬДАЗЭРЫСТ ГАНЯЎСЯ ПА КУРАПАТАХ
ЗА ЖАНЧЫНАМІ, ЯКІЯ БАРАНШІ ПАХАВАНЬНІ

У суботу наша карэспандэнтка наведала Курапаты.
Будаўнічыя работы ў лясным масіве працягваюцца.

Ганна Соусь:

З самага ранку сюды прыходзяць людзі. Яны нясуць
кветкі, ставяць свечкі, жагнаюцца. Абураюцца тым, як
пашыраюць калыцавую дарогу. Мужчыны сярэдняга веку
Лявон Мішын і Алесь Кір'янаў абмяркоўваюць сытуацыю.

ЛЯВОН: Тут мусіць захавацца памяць пра ахвяраў
масавых рэпрэсіяў.

Алесь Кір'янаў гатовы на рашучыя дзеянні, толькі каб
захаваць Курапаты.

АЛЕСЬ: *Большавікі хочуць зруйнаваць гэтае месца, таму я
сёння ў прыйшоў, каб выказаць сваё абурэнне. Калі патрэбна
будзе, я зараз пайду ў накладуся пад гэты экскаватар.*

Зараз бульдозэр рухаецца ў бок курапацкай шылды.
Ён праходзіць за некалькі мэтраў ад яе. Людзі спрабуюць
загаварыць з бульдазэрыстам.

АЛЕСЬ: Тут жа мёртвыя пахаванья.

БУЛЬДАЗЭРЫСТ: Вы маю сям'ю карміць будзеце?

АЛЕСЬ: *А пры чым тут ваша сям'я ў могілкі? А калі я да
вас паеду ў буду руйнаваць могілкі вашых бацькоў? Што Вы
скажаце мне?*

БУЛЬДАЗЭРЫСТ: Гэта ўсё мусіць рашаць нехта
наверсе.

АЛЕСЬ: *Любы загад можна так апраўдаць. І людзей тут
расстрэльвалі за гарэлку... Так што, Вы хочаце сказаць, што такі*

час настаў, што трэба могілкі руйнаваць? Рушыць мёртвых?

БУЛЬДАЗЭРЫСТ: Не.

Усе, хто прыйшоў сёння ў Курапаты, вельмі абураныя, некаторыя жанчыны ледзь стрымліваюць сьлёзы. Кажа Інэса Лейпч, актывістка КХП БНФ:

– Там, дзе могілкі, дзе адбыліся такія страшныя падзеі, заўсёды знаходзяцца геапатагенныя зоны. Там будзе дрэнная энэргетыка, і на гэтым месцы могуць адбыцца і аварыі, і ўсякія няшчасныя выпадкі.

У гэтым лесе, на гэтай зямлі

Нявінныя людзі расстраляныя былі.

Дык ці ж мы антыхрысты, ці ж мы дэбілы,

Каб пляжыць бязь літасьці тут іх магілы?

Ці Бог розум адняў у нас, людзі?

Ці д'ябал нашыя душы зьнявечыў?

Ці дарога гэтая шчасьліваю будзе,

Што пабудуем мы на касьцях чалавечых?

Калі я вярнулася ў рэдакцыю, мне адразу патэлефанавалі жанчыны, што засталіся ў Курапатах. Адразу пасля майго ад'езду яны пачалі прымацоўваць да дрэваў абразы. І тады бульдазэрыст, дарэчы, п'яны яшчэ зранку, разьвярнуў сваю машыну і паехаў на іх, зачэпіў дрэва й ледзь не забіў адну жанчыну. Потым бульдазэрыст выйшаў зкабіны, схпіў манціроўку й пачаў ганяцца за жанчынамі, крычаў, што ўсіх зараз заб'е.

Вера Ціцянкава, Любоў Сакалоўская, Інэса Лейпч ды іншыя жанчыны, якія прышлі сёння ў Курапаты з кветкамі й сьвечкамі, зьбіраюцца зьвярнуцца з гэтай нагоды ў суд.

23 верасня 2001

ГРАМАДЗКАСЬЦЬ ПАСТАНАВЛАЗМАГАЦЦА ЗА КУРАПАТЫ

У Курапатах перад указальнай шыльдай людзі ўсталявалі два вялікія крыжы. На ўсіх дрэвах побач з дарогай яны прымацавалі абразкі і надпісы: «Тут былі расстраляныя больш за 200 тысяч чалавек».

Ганна Соусь:

Сьяды бульдозэраў сёньня бачныя ўжо каля вялікага Курапацкага Крыжа й мэмарыяльнага знаку «Пакутнікам Беларусі».

Прадстаўнікі Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі БНФ і Маладога Фронту, а таксама людзі, што проста прыйшлі сёньня ў Курапаты, вырашылі, што два новыя крыжы не дазваляць будаўнікам прайсьці бульдозэрамі па сьвятым месцы.

Таксама сёньня ў лесе людзі адшукалі чалавечую костку, якая захавалася з часоў расстрэлаў. Парэшткі былі пахаваныя побач з адным з усталяваных сёньня крыжоў. Як распавёў намесьнік старшыні КХП БНФ Сяргей Папкоў, цяпер кожны дзень у Курапаты будуць прыходзіць людзі й сачыць за тым, як ідуць будаўнічыя работы. Ён заклікаў таксама ўсіх штодня прыходзіць сюды пасля пятай вечара. Заўтра ж прадстаўнікі Маладога Фронту зьбіраюцца

прынесці ў Курапаты шмат крыжоў і ўсталяваць іх уздоўж ляснога масіву.

Варта дадаць, што ў часе сённяшняй акцыі ўсе машыны, што рухаліся па кальцавой дарозе, змяншалі хуткасць.

24 верасня 2001

У КУРАПАТАХ ЗЬЯВІЛІСЯ КРЫЖЫ, АБРАЗЫ І ПЛЯКАТЫ

Учора ў Курапатах прадстаўнікі КХП БНФ усталявалі два крыжы. Гэта ня толькі напамін пра трагедыю, што адбылася тут у 1930–40-я гады, але й спроба не дазволіць будаўнікам зруйнаваць гэтае месца. Наша карэспандэнтка запісала ў Курапатах меркаваньні людзей, якія ўдзельнічалі ў гэтай акцыі.

Ганна Соусь:

Гаворыць намесьнік старшыні КХП БНФ Юрась Беленькі:

– *Наша грамадства трэба выцягваць з багны. На жаль, самая вялікая бяда – што інтэлігенцыя маўчыць. Яна прыгнечаная. І таму я адрасаваў бы свае словы перш-наперш інтэлігенцыі. Вы ёсьце элітай нацыі, мозгам нацыі, вы – дух нацыі. Прыйдзіце першыя на гэтае месца ў Курапаты. Выкладчыкі ўнівэрсытэтаў, настаўнікі ў школах, кіраўнікі вытворчасці, ідзеце сюды, прывядзеце людзей, пакажыце прыклад.*

Студэнт-гісторык Павал Космач:

– Тут зьнішчаецца ўрочышча, у якім было забіта больш за 200 тысяч беларусаў. У асноўным гэта была беларуская інтэлігенцыя, сяляне з Усходняй і Заходняй Беларусі, якія супраціўляліся калектывізацыі. Мы зараз імкнемся з дапамогай, можа, сымбалічных вобразаў, надпісаў выратаваць гэтае ўрочышча, уплываючы на падсвядомасьць тых людзей, якія тут працуюць. Усё ж гэтыя людзі – беларусы, яны павінны паважаць сваіх продкаў, якія тут загінулі.

Намесьнік старшыні КХП БНФ Сяргей Папкоў:

– Мы прапануем людзям прыходзіць сюды кожны дзень, каб супрацьдзейнічаць гэтаму гвалту. Закопваць памяць, закатваць яе асфальтам – гэта проста жах. Зараз з панядзелка мы пачынаем кожны дзень падаваць заяўкі на пікеты насупраць Савету Міністраў. Мы разумеем, што яны нам будуць ізноў даваць пікетаваць толькі на плошчы Бангалор, але мы будзем настойліва патрабаваць каля Савету Міністраў пікетаў у абарону Курапатаў, у абарону нашай сьвятыні і памяці. Мы спадзяемся, што ўсё ж грамадства падымецца на абарону Курапатаў.

Сваю прапанову выказала актывістка КХП БНФ Ангеліна Масюта:

– Можа, лепей гэты ўчастак дарогі не пашыраць і пакінуць

яго такім жа вузкім. Можа, лепей, каб кіроўцы аўто проста прытынялі тут рух – 40 кілямэтраў альбо 60. Яны павінны ведаць, што калі пашырыцца дарога, яны будуць наогул ехаць па могілках. Хачу зьвярнуцца праз Радыё Свабода, каб да нас

далучыліся ня толькі людзі, якія ходзяць пешшу, але й тыя, хто ездзяць на аўто, хто непасрэдна будзе ездзіць на гэтай дарозе.

24 верасня 2001

ШТО СЁННЯ АДБЫВАЕЦЦА Ў КУРАПАТАХ?

Простае ўключэньне ў этэр нашай карэспандэнткі Ганны Соусь з Курапатаў.

— Ганна, ці пацвярджаецца інфармацыя, што пастаўленыя ўчора крыжы зьнеслі?

— Не, яны стаяць. Але дрэвы, да якіх былі прымацаваныя абразы і надпісы «Тут было знішчана 200 тысяч чалавек», ужо паваленыя. Некалькі гадзінаў таму, калі я прыехала, яны яшчэ ляжалі на зямлі, а цяпер іх вывезлі. Толькі што сябры Маладога Фронту ўсталювалі вялікі крыж менавіта ў тым месцы, дзе цяпер ідуць будаўнічыя работы. У часе, калі гэта адбывалася, сюды пад'ехалі некалькі машынаў і выйшлі нейкія начальнікі. Я зьвярнулася да іх з пытаньнем, што будуць рабіць, ці зьнясуць крыж? Адказ быў нэрвовы: «Мы поставим крест на этом всем».

— Колькі там знаходзіцца актывістаў?

— Каля дзесяці чалавек з Маладога Фронту, некалькі чалавек з КХП БНФ і яшчэ некалькі беспартыйных.

— Малады Фронт і КХП БНФ заклікалі, каб людзі прыйшлі ў Курапаты для пратэсту...

— Заклікі былі, але прыйшло зусім няшмат людзей.

Актывісты Маладога Фронту паведамлілі, што заўтра яны прывязуць яшчэ 5–6 крэйжоў і ўсталююць іх паўсюль. Ну і вось я бачу, што людзі пачынаюць падыходзіць. Відаць, таму, што скончыўся працоўны дзень.

25 верасня 2001

У КУРАПАТАХ СЁННЯ ПРЫПЫНІЛІ БУДАЎНІЧЫЯ РАБОТЫ

З учорашняга вечара ва ўрочышчы ўвесь час знаходзяцца прадстаўнікі Маладога Фронту, яны не дазваляюць будаўнікам працаваць на тэрыторыі Курапатаў.

Ганна Соусь:

Калі я сёння а дзвянтай раніцы прыехала ў Курапаты, там было ўжо некалькі дзясяткаў чалавек. Гарэла вогнішча. Паболела драўляных крэйжоў, якімі перакрываюць дарогу будаўнікам. Наладжаны намёт, у якім правялі гэтую ноч сябры Маладога Фронту. Гаворыць лідэр гэтай арганізацыі Павал Севярынец:

– Ноччу тут было спакойна. Недзе а васьмай гадзіне пад'ехаў трактар, падышлі некалькі рабочых, якія дастаткова нясьмела напрасілі дазволу прыбраць сьмецьце, якое ўчора наварочалі. Але мы сказалі, што ніякіх работаў мы тут не дапусьцім. Яны адказалі, што калі так, дык ня будуць нічога чапаць і сышлі.

Павал Севярынец кажа, што сябры Маладога Фронту цяпер будуць трымаць варту ў Курапатах і дамагацца, каб

трасу вялі па іншым баку дарогі альбо ўвогуле ў іншым месцы. Сябры Маладога Фронту таксама будуць увесь час майстраваць і ўсталёўваць крыжы вакол ляснога масіву. Сёння зранку ў Курапаты прыйшоў і старшыня БНФ «Адраджэньне» Вінцук Вячорка.

ВЯЧОРКА: Па-першае, мы павінны высветліць, паводле якога праекту выконваюцца працы. Па-другое, калі ў гэтым праекце ўлічаны мэмарыяльны статус гэтай мясціны, а так павінна быць, значыцца, праект мусіць датрымвацца жорстка. Ня можа ён не павінна быць тут усялякіх савецкіх завядзёнак, накітат разваротных месцаў бульдозэраў і гэтак далей. Праз гэтую мясціну цягаюць зрэзаньня камлі дрэваў, у чым няма абсалютна нікай патрэбы. Улады павінны зразумець, што без публічнасьці ім ня ўдасца выканаць Лукашэнкаў загад пра чарговую «ўдарную стройку».

Вінцук Вячорка паведаміў таксама, што сябры БНФ і актывісты некаторых грамадзкіх арганізацыяў вырашылі заўтра запрасіць на сустрэчу прадстаўнікоў усіх апазыцыйных палітычных партыяў, грамадзкіх арганізацыяў, прафсаюзаў, каб стварыць Нацыянальны Курапацкі Камітэт, які б выступіў кааліцыйным калектыўным арганізатарам абароны гэтай мясціны.

Наступная мая суразмоўца – кіраўнічка Мартыралёгу Беларусі Мая Кляшторная. Учора яна вивучала праект рэканструкцыі дарогі. Паводле яго пашырэнне ў бок Курапатаў павінна быць 2–2,5 мэтра.

КЛЯШТОРНАЯ: А што тычыцца пахаваньняў, дык няма гарантыяў, што ён на гэты, і на другі бок не натыкнуцца на тое,

што было калісьці пры будоўлі гэтай дарогі. Да нас цяпер падышоў майстра, і я пытаюся ў яго: «Паводле якога пляну вы працуеце?» «А які плян? Няма ніякага пляну», – гаворыць ён. Такого ж ня можа быць. Цяпер ідзе пачатковая стадыя – падрыхтоўка тэрыторыі. Гэта павінна весьціся паводле праекту, кожнае дрэва мусіць быць пазначанае. А гэтага няма.

Лідзія Крывіцкая жыве ў мікрараёне Зялёны Луг, нарадзілася яна тут, ейныя бацькі працавалі ў калгасе «Зялёны Луг». Спадарыня Лідзія памятае, як калісьці будавалася кальцавая дарога.

КРЫВІЦКАЯ: Калі пракладвалася, я бачыла, як стаяў самазвал, у ім нейкія рэбры, косткі, рассыпаныя чарапы... І другі самазвал стаў, у яго таксама насыталі. А куды адвозілі, ня ведаю...

Сёння будаўнічыя брыгады працавалі ў кілямэтры ад Курапатаў. Я падышла да рабочых ды пацікавілася іхным стаўленьнем да рэканструкцыі кальцавой дарогі праз пахаваньні. Гаворыць будаўнік Міхал з Магілёва:

– Многа могілак зачыняюць. Я ведаю, 25 гадоў, і ўсё... Звычайнае пахаваньне, такіх у Беларусі багата. Можна зайсьці ў любы лес, дзе ішлі баі, там шмат франтавікоў ляжыць. Яны ўвогуле Радзіму баранілі... Я не лічу гэта нейкім сьвятым месцам.

А начальнік спадара Міхала, які, дарэчы, з усмешкай прадставіўся для Радыё Свабода як Сьцяпан Бандэра, на маё пытаньне, ці будуць адноўленьня ў Курапатах будаўнічыя работы й калі, адказаў наступным чынам:

– Вось як Вы сыдзеце, дык і пачнем.

25 верасьня 2001

ШТО АДБЫВАЛАСЯ Ё КУРАПАТАХ СЁННЯ ЎВЕЧАРЫ

Што адбываецца ў Курапатах зараз, у 18:10 менскага часу? На простае тэлефоннай сувязі зь ляснога масіву пад Менскам – наш карэспандэнт Альгерд Невяроўскі.

– Ці не аднавіліся там будаўнічыя працы? Што адбываецца?

– Будаўнічыя працы не аднаўляліся. Пасьля таго, як сёньняшняю ноч у Курапатах правялі каля дзесяці актывістаў Маладога Фронту, рабочыя адышлі ад Курапатаў на некалькі дзясяткаў мэтраў і там раўняюць пляцоўку... Праўда, рабочыя казалі маладафронтаўцам, што калі яны сьдуць, дык работы адновяцца. Але моладзь настроеная вельмі рашуча і сьходзіць адсюль не зьбіраецца.

– Значыць, яны будуць начаваць другую ноч?

– Так, яны будуць начаваць другую ноч сёння. І вось якраз зараз ідзе ўсталяваньне крыжоў у Курапатах. Сёння сіламі Маладога Фронту на камбінаце рыгуальных паслугаў былі замоўленыя тры правастаўныя, тры каталіцкія і адзін пратэстанцка-рэфармацкі крыж, якія зараз будуць усталяваньня ўжо другім ці трэцім шэрагам на пляцоўцы, дзе рабочымі былі сьпілаваныя дрэвы, і дзе меліся распачынаць працу па пашырэнні дарогі. Таксама стала вядома, што ў гэты самы час у сядзібе БНФ адкрываецца

ўстаноўчы сход камітэту ў абарону Курапатаў. На паседжаньне гэтага камітэту запрошаныя ўсе суб'екты шырокай грамадзянскай кааліцыі, а таксама сябры творчых саюзаў, навукоўцы. Як кажуць сябры аргкамітэту, галоўнае зараз – знайсці нейкае паразуменьне зь мясцовымі ўладамі і з кіраўніцтвам «Белгіпрадору», які тут праводзіць работы. Зусім нядаўна стала вядома, што кіраўнікі будаўніцтва дамовіліся з прадстаўнікамі Інстытуту гісторыі Акадэміі Навук, каб правесць дарогу, не закранаючы магілаў. Больш за тое, будаўнікі абавязаліся добраўпарадкаваць тэрыторыю Курапатаў.

– Ці гаварылі Вы з рабочымі? Можа гэтая грамадзкая акцыя неяк паўплывала на іх, і яны зьмянілі сваё меркаваньне?

– Так, мне ўдалося паразмаўляць з тым самым бульдазэрыстам, які раней выказваўся пра косткі... Ён ужо настроены менш агрэсіўна, чым раней. Кажу, што трэба дамаўляцца зь іх кіраўніцтвам, маўляў, мы – людзі паднявольныя... Іншыя рабочыя да масіву не набліжаюцца. Шмат спыняецца машынаў, людзі выказваюць сваю падтрымку Нават прыехаў бізнэсовец, які прывез харчовую дапамогу для моладзі, што тут начуе.

26 верасьня 2001

МАЛАДЫ ФРОНТ БАРОНІЦЬ КУРАПАТЫ АД
БУЛЬДОЗЭРАЎ

У Курапатах працягваюць трымаць варту прадстаўнікі Маладога Фронту – яны не дазваляюць будаўнікам працаваць на тэрыторыі ляснага масіву.

Ганна Соусь:

Сёння ў Курапатах па-ранейшаму прыпыненыя будаўнічыя работы. Дарогу будаўнікам перакрываюць ужо 18 крыжоў. На дрэве вісіць вялікі бел-чырвона-белы сьцяг. Паставілі два намёты, гарыць вогнішча. Прадстаўнікі Маладога Фронту бароняць Курапаты ад будаўнікоў зь вялікім сабакам, ньюфаўндлэндам. Мой суразмоўца, сябар Кальварыйскай рады МФ Сяржук Мацкойць апрануты ў вайсковую форму.

МАЦКОЙЦЬ: Недзе а 10-й гадзіне раніцы тут, насупраць галоўнага крыжа спынілася машына з бартавымі знакамі «Дарожна-будаўнічае ўпраўленьне 34 акцыянэрнага таварыства дарожна-будаўнічага трэсту Віцебску». Два супрацоўнікі гэтай канторы спрабавалі зрабіць тут пэўныя замеры. Я, Павал Севярынец ды ўсе, хто тут ёсьць, не далі ім гэтага зрабіць.

Сяржук Мацкойць ды іншыя сябры Маладога Фронту сёння размаўлялі з будаўнікамі.

МАЦКОЙЦЬ: Яны настроены так: пакуль людзі ёсьць – мы сюды ня пойдзем. З учорашняга дня інтэнсіўна ідуць работы проста каля Курапатаў.

Мой другі суразмоўца Зьміцер Ядчэня правёў гэтую ноч у Курапатах.

ЯДЧЭНЯ: Вельмі халодна было. Пад раніцу, недзе а 6-й гадзіне былі замаразкі да мінус трох, увогуле нават каля вогнішча

было цяжка сагрэцца. Потым выглянула сонца, і крыху пацяплела. Ніхто нас не прымушае, на сваім жаданні мы тут застаемся. Учора разам зь сябрамі Маладога Фронту тут начавалі сябры Беларускай Партыі Свабоды. Для іх мы паставілі яшчэ адзін намёт. Сёння мы ізноў працягнем дзяжурства. Будзем стаяць да апошняга і будзем сачыць ня толькі за тым, што тут адбываецца, але і за тым, што будзе вырашаць аргкамітэт у абарону Курапатаў.

Сёння я сустрэлася ў Курапатах і з прадстаўніком «Магістральаўтадору» Аляксандрам Барысевічам. Вось як ён тлумачыць прычыны канфлікту, што ўзьнік у сувязі з пашырэннем кальцавой дарогі каля Курапатаў:

– Можа, трэба было загадзя паведаміць праз газеты, што праектуецца такая дарога шырокая, паводле міжнародных стандартаў. Можа, людзі інакш бы паставіліся, з разуменьнем. Нам устанавілі тэрмін, калі трэба ўвесці гэтую кальцавую – лістапад 2002 году. І таму, каб своечасова выканаць заданьне прэзыдэнта, тут працуе ўся краіна

– Віцебск, Гомель, Берасьце, Магілёў.

Ці ёсьць яшчэ магчымасьць спыніць рэканструкцыю кальцавой дарогі каля Курапатаў і правесці дарогу іншым шляхам, згодна з праектам 1993 году? З гэтым пытаньнем я зьвярнулася да геадэзіста Міхала Ярца, які працуе цяпер на гэтым участку дарогі.

ЯРАЦ: Гэта будуць нічым не абгрунтаваныя выдаткі. Варыянт такі – каб мінімальна закрануць... Можа, некалькі магіл прыйдзецца перазахаваць. Усё астатняе застаецца некранутым. лепшага варыянту я як геадэзіст тут ня бачу.

Праектанты некалькі разоў пераглядалі варыянты рэканструкцыі, каб абысьці, не закрануць і тут, і там, нека сьціснуцца. Дзе могілкі блізка, будзем ставіць падпорныя сьценкі. Усё магчымае зробім, каб не закрануць.

Але гэта тэхнічны бок курапацкай праблемы, а што да маральнага... Вось ужо некалькі дзён над Курапатамі лягае >вялікая чарада галубоў. Некаторыя людзі кажуць, што гэта >душы бязьвінна загінулых людзей.

26 верасьня 2001

У МЕНСКУ СТВОРАНЫ АРГКАМІТЭТ ДЗЕЛЯ ЗАХАВАНЬНЯ КУРАПАТАЎ

Сябры грамадзкага аргкамітэту будуць дамагацца ад уладаў, каб не краналі курапацкіх пахаваньняў ды каб стварылі ў Курапатах мэмарыял.

Альгерд Невяроўскі:

У сёньняшнім паседжаньні аргкамітэту бралі ўдзел лідэры БНФ, Маладога Фронту, Маладой Грамады, Мартыралёгу Беларусі, Асамблеі няўрадавых арганізацыяў, Інстытуту гісторыі Акадэміі Навук Беларусі ды іншых арганізацыяў.

Лідэр Маладога Фронту Павал Севярынец распавёў пра тое, што цяпер адбываецца ў Курапатах. Паводле ягоных словаў, дзякуючы намаганьням маладафронтаўцаў, якія ўжо некалькі дзён стала знаходзяцца ў Курапатах, будаўнічыя работы ва ўрочышчы цалкам спынілі. Лідэр МФ заявіў, што

моладзь будзе знаходзіцца ў Курапатах да таго часу, пакуль не пастановяць будаваць дарогу ў аб'езд месцаў масавых пахаванняў. Маладыя апазыцыянэры заклікалі сяброў аргкамітэту грамадзянскай ініцыятывы неадкладна накіраваць у Савет Міністраў ды іншыя дзяржаўныя ўстановы лісты з патрабаваннем перагледзець праект будаўніцтва кальцавой дарогі.

Прадстаўніца Інстытуту гісторыі АН Валянціна Вяргей і кіраўніца Мартыралёгу Беларусі Мая Кляшторная сказалі, што, на жаль, перагледзець праект будаўніцтва дарогі немагчыма, аднак неўзабаве адміністрацыя Інстытуту гісторыі й праектны інстытут «Белгіпрадор» заключачь адмысловае пагадненне. Праектны інстытут і будаўнікі абавязуюцца неадкладна спыніць работы, калі закрануць хаця б адно пахаванне, а таксама добраўпарадкаваць тэрыторыю Курапатаў. Пасля гэтага разгарэлася гарачая дыскусія. Гаворыць прадстаўніца Асамблеі няўрадавых арганізацыяў Ірына Жыхар:

– Будзе падпісаная дамова паміж Інстытутам гісторыі й «Белгіпрадорам». Калі будзе знойдзена хоць адна костка, спыняецца ўся праца і пачынаюць працаваць археолагі. І ў нас, калі гэтая дамова будзе заўтра падпісаная, зьяўляецца час.

Многія сябры аргкамітэту казалі, што цяпер праз ультыматумы нічога не дасягнеш – трэба лічыцца з рэаліямі А вось меркаваньне Паўла Севярынца:

– Пытаньне ў тым, ці мы змагаемся за Курапаты, вядзем духовае змаганьне, ці мы спрабуем нешта выгадаць у існуючага рэжыму. Я не кажу, што адна пазыцыя кепская, а другая добрая, я

лічу, што перамогі можна дасягнуць толькі тады, калі прынцыпова настойваць на сваім.

У выніку спрэчак дасягнулі кампрамісу. У сваім звароцеаргкамітэт патрабуе ад уладаў неадкладна спыніць усе будаўнічыя работы ў раёне Курапатаў, правесыці там археаліягічныя дасьледаваньні, а таксама дасьледаваць усе дакумэнты праекту дарогі – каб пераканацца, што магілы ахвяраў рэпрэсіяў ня будуць закранутыя. Аргкамітэт таксама прыняў зварот да партыяў і арганізацыяў з заклікам далучацца да грамадзкай ініцыятывы ў справе захаваньня Курапатаў.

А актывісты Маладога Фронту пасля паседжаньня накіраваліся на дзяжурства ў Курапаты, дзе сёньня ноччу яны запаліць зьнічы ўздоўж дарогі каля ўрочышча.

27 верасьня 2001

**У КУРАПАТАХ НЕ ДАЮЦЬ ПРАЦАВАЦЬ
БУДАЎНІКАМ**

Сябры Маладога Фронту па-ранейшаму трымаюць варту каля мэмарыялу. У Курапаты ідуць і ідуць людзі – нясуць крыжы, свечкі, кветкі, харчы для маладафронтаўцаў.

Ганна Соусь:

Гэта была ўжо трэцяя ноч у Курапатах для сяброў Маладога Фронту. Дарэчы, вельмі халодная. Распавядае Віталь Кошалеў:

– Кветкі стаяць у вадзе, дык вось – вада замерзла. Сёння з раницы будаўнікі сюды нават ня сунуліся. Мы перагарадзілі, каб тут ня ездзілі. Потым зранку прыехалі археолягі, яны дасьледавалі костку, якую знайшлі тут у нядзелю. Падыходзяць увесь час людзі, цікавяцца – цяпер больш, чым раней.

Віталь Кошалеў упэўнены, што трымацца маладафронтаўцы будуць да апошняга. Яны ўжо рыхтуюць поліэтылен для намётаў на выпадак дажджу. Мінуючую ноч правёў у Курапатах і лідэр Маладога Фронту Павал Севярынец.

СЕВЯРЫНЕЦ: Зьявіліся звесткі, што косткі, якія выкопвалі адсюль і салдаты перазахоўвалі ў 1940–50-я гады, знаходзяцца недалёка, літаральна за некалькі соцень мэтраў, у лагчыне, яны засыпаныя сьмецьцем. Мы паспрабуем праверыць і гэтую інфармацыю. Гэты дзень, я мяркую, прысьвецім таму, каб не дапусьціць будаўнікоў на пагорак з таго боку. Мы дасьледуем магчымыя пахаваньні на тым баку дарогі і ў лагчыне. Яшчэ паставім некалькі крыжоў на пад'ездах, падыходах, каб яны ня здолелі праехаць. Відавочна, нас хочуць узяць зморам. Думаюць, што тут проста людзі патусуюцца й сыдуць. Так ня будзе. Будзем стаяць, пакуль ня зьменяць гэтую дарогу.

Увесь час у Курапаты прыходзяць сябры Кансэрватыўна-Хрысьціянскай Партыі БНФ. Адна зь іх, Вольга Кацянькова набыла крыж на свае грошы. Я размаўляю зь ёй, пакуль маладафронтаўцы выкопваюць яму для крыжа.

КАЦЯНКОВА: Безумоўна, людзі, якія стаяць ва ўладзе, і той жа Ярмашын, які ўзначальвае наш урад... Ён рускі чалавек.

Няхай бы ён падумаў, што нашыя адносіны з Расеяй таксама залежаць ад яго палітыкі тут, у Беларусі. Ці зацікаўлены ён нешта зрабіць для беларускага народу, не зганьбаваць сваю нацыю?

Вольга Кацянюкова зьбіраецца сёньня падаць заяву на пікет каля Савету Міністраў, каб прыцягнуць увагу ўраду да курапацкай праблемы.

Эвальд Гатоўскі жыве ў суседнім мікрараёне Сёньня ён прынес у Курапаты невялічкі крыж, зроблены сваімі рукамі.

ГАТОЎСКІ: Сёньня з раніцы пачаў рабіць гэты крыж... Паслухаў «Свабоду», ды нешта за сэрца так узяло... Калі паглядзеў на гэтых хлопцаў, дык у мяне трохі надзея зьявілася, што будзе ў нас будучыня, і будзе яна звязаная з нашай незалежнасьцю, якую вось такія хлопцы абароняць. Я дабраслаўляю душы гэтых хлопцаў на іх вось такі грамадзкі подзьвіг. Сапраўды ўсё можна зрабіць – зрушыць гэтую шашу, але не трывожыць костак нявінных людзей. На гэтым трэба паставіць крыж на ўсю гісторыю і на будучыню.

Эвальд Гатоўскі падараваў маладафронтаўцам чайнік, у якім яны цяпер грэюць ваду над вогнішчам. Ён прынес ім таксама з дому крыху харчоў. Дарэчы, многія жыхары раёну чым могуць дапамагаюць абаронцам Курапатаў.

28 верасня 2001

«...Я САМ БЕЛАРУС, І ХАЧУ, КАБ НАС БОЛЬШ НЕ СТРАЛЯЛІ Ў КУРАПАТАХ...»

Пяты дзень Курапаты вартуюць сябры Маладога Фронту і Беларускай Партыі Свабоды. Надоечы міліцыянты прымусілі абаронцаў зняць з дрэва бел-чырвона-белы сьцяг.

Ганна Соусь:

З учорашняга дня ў Курапатах паболела крыжоў. Самы вялікі быў усталяваны ўчора ўвечары побач з дарогай на пагорку, бліжэй да месца пахаваньняў. Каля курапацкай указальнай шыльды цяпер знаходзіцца вялікі стэнд, зь якога можна даведацца пра гісторыю гэтага месца – тут ёсьць падборка газетных публікацыяў пра Курапаты, фотаздымкі, што рабіліся ў часе археалагічных раскопак. На стэндзе ёсьць здымак Біла Клінтана ў Курапатах, а таксама мэмарыяльнай пліты «Ад народу Злучаных Штатаў Амэрыкі», якую месяц таму разбурылі.

У Курапатах па-ранейшаму гараць вогнішчы, стаяць намёты, але няма ўжо на дрэве бел-чырвона-белага сьцяга. Распавядае сябар Кальварыйскай рады Маладога Фронту Сяржук Мацкойць:

– Пад'ехаў спачатку маёр гарадзкой міліцыі. Пачаў чапляцца да людзей: «Што вы тут сядзіце? Што паліце вогнішча? Што за сьцяг вісіць?» Проста не пайшлі зь ім на канфлікт, і каб не раздражняць міліцыянтаў, прыйшлося зняць сьцяг. А так больш тут канфліктаў не адбывалася. Сёньня мы плянуем паставіць яшчэ некалькі крыжоў, прайсьціся па пэрымэтры Курапатаў, паглядзець. Учора, калі ўсталёўвалі крыж, літаральна ў мэтрах 10–15 ад дарожнага пакрыцьця адшукалі месца, дзе было раскапаннае пахаваньне. Гэта зрабілі ня

больш як год таму.

У Курапатах начаваў і Зьміцер Ядчэня. Ён гаворыць, што абаронцы адчуваюць вельмі моцную падтрымку жыхароў мікраараёну і кіроўцаў, што праяжджаюць міма.

ЯДЧЭНЯ: Пад'яжджаюць людзі, якія даведваюцца пра гэта з Радыё Свабода альбо з газэтаў, яны выказваюць сваю падтрымку нам – тым, хто тут знаходзіцца і ўдзень, і ўначы.

– Ці прыходзілі да вас прадстаўнікі афіцыйнай улады, вядомыя людзі Беларусі, пісьменьнікі, палітыкі?

ЯДЧЭНЯ: На жаль, нікога зь вядомых палітыкаў альбо грамадзкіх дзеячоў за гэтыя дні тут не было, на вялікі жаль. І начальства таксама.

А што да падтрымкі простых грамадзянаў, дык сёння я >неаднойчы на свае вочы бачыла яе. Каля Курапатаў >спынілася вялікая фура зь берасьцейскімі нумарамі. З >кабіны выйшаў кіроўца, ён аднес абаронцам Курапатаў >пакунак з харчамі.

КІРОЎЦА: Вядома, падтрымліваю. Я ж сам беларус. І хачу, каб нас больш не стралялі... У Курапатах...

Пэнсіянэрка Аляксандра цяпер прыходзіць у Курапаты штодня.

АЛЯКСАНДРА: Гляджу – вогнішча, хлопцы сядзяць. Я думала, яны проста гуляюць. Але яны мне ўсё распавялі...

– Вы хвалюецеся за іх?

АЛЯКСАНДРА: Вельмі. Я першы раз бачу такіх людзей. Гэта сапраўды героі. Яны любяць Беларусь.

Падтрымаць абаронцаў Курапатаў сёння прыйшоў і пэнсіянэр спадар Васіль разам са сваім сябрам.

ВАСІЛЬ: У 1937 годзе ў мяне бацьку забралі. Можа, ён тут ляжыць. Вось хаджу, свечкі стаўлю. Трэба ж захаваць памяць пра гэтых людзей. Дай Бог, каб хлопцы трымаліся... А так... Вядома, якая наша краіна. Прыйдучь амонаўцы ды ўсё гэта разьвярнуць, крыжа на іх няма...

Хлопцы й дзяўчаты, што бароняць Курапаты, ні на што ня скардзяцца, спадзяюцца толькі, што бліжэйшым часам надвор'е значна не пагоршыцца й ня пойдзе дождж. Адзінае, што часам абаронцам Курапатаў не хапае пітной вады. І яны папрасілі мяне праз Радыё Свабода зьвярнуцца з просьбай да тых, хто неўзабаве пойдзе ў Курапаты, узяць з сабой некалькі бутэлек вады.

28 верасьня 2001

У МЕНСКУ ПРОЙДЗЕ КРУГЛЫ СТОЛ ПА ПРАБЛЕМЕ ЗАХАВАНЬНЯ КУРАПАТАЎ

Сябры аргкамітэту грамадзкай ініцыятывы «За ўратаваньне мэмарыялу Курапаты» вырашылі арганізаваць круглы стол у справе абароны гэтага месца масавых рэпрэсіяў.

Альгерд Невяроўскі:

Сакратарка грамадзкай ініцыятывы Ірына Жыхар на сёньняшнім паседжаньні аргкамітэту агучыла дакумэнт, зь якога вынікае, што работы па пашырэньні Менскай кальцавой дарогі праходзяць зь вялікімі парушэньнямі будаўнічага праекту.

Спадарыня Жыхар працыгавала адказ кіраўніцтва арганізацыі «Магістральаўтадор», якая ёсьць заказчыкам пашырэння калыцавой дарогі, прадстаўнікам Інстытуту гісторыі Акадэміі Навук Беларусі. Заказчыкі паведамляюць, што работы па пашырэнні дарогі ў раёне Курапатаў плянуецца распачаць у 2003–2005 гадах. У гэтым лісьце (ад 18 чэрвеня сёлета) прадстаўнікі «Магістральаўтадору» прапануюць археолягам Акадэміі Навук прагледзець папярэдні праект будаўніцтва, пазначыць на мапе ўсе месцы пахаваньняў і зрабіць заўвагі адносна рэалізацыі гэтага праекту. Гаворыць Ірына Жыхар:

– А гэтак не адбылося, таму што ў ліпені ці ў жніўні Лукашэнка праехаў па трасе і пабачыў, што маскоўскі шлях яго не задавальняе. Ён выклікаў заказчыкаў і сказаў: якія два гады на праектаваньне, навошта вам праекты? Неабходна сёньня зрабіць тую працу, якую вы плянавалі зрабіць праз два гады. І ня тры гады рабіць, а здаць дарогу ў 2002 годзе.

Такім чынам, цяперашняе будаўніцтва вядуць, не зважаючы на тое, што на шляху знаходзяцца магільныя расстраляных людзей.

Сёньня сябры аргкамітэту зацьвердзілі канчатковы варыянт заявы, у якой актывісты грамадзкай ініцыятывы патрабуюць ад уладаў неадкладна спыніць будаўніцтва ў раёне Курапатаў, правесці ў прыдарожнай зоне дадатковыя археалагічныя дасьледаваньні. Аргкамітэт таксама дамагаецца абнародаваньня вынікаў курапацкага расьсьледаваньня, якое вайсковая пракуратура правяла ў 1997–99 гадах, ды агарадзіць і ўпарадкаваць тэрыторыю

ўрочышча. Гэтую заяву падпісалі шэраг партыяў, грамадзкіх арганізацыяў, а таксама такія вядомыя людзі як Васіль Быкаў, Рыгор Барадулін, Станіслаў Шушкевіч, Уладзімер Ганчарык ды іншыя.

Сябры аргкамітэту вырашылі арганізаваць грамадскую дыскусію ў справе абароны Курапатаў На наступным тыдні яны зьбіраюцца правесці круглы стол пад назвай «Мэмарыял Курапаты: сёньняшні стан і праблемы захаваньня». У ім павінны ўзяць удзел прадстаўнікі зацікаўленых дзяржаўных установаў, гісторыкі й грамадзкасьць. А заўтра ў Курапатах грамадзкія арганізацыі ладзяць талаку дзеля добраўпарадкаваньня тэрыторыі ўрочышча.

28 верасьня 2001

ЦІ ПАГРАЖАЕ РЭКАНСТРУКЦЫЯ КАЛЬЦАВОЙ ДАРОГІ КУРАПАТАМ?

Ці закрануць будаўнічыя работы ў раёне Курапатаў пахаваньні ахвяраў сталінскага генацыду? Як мусіць выглядаць месца па сканчэньні рэканструкцыі? На гэтыя ды іншыя пытаньні адказвае Аляксей Фёдараў, дырэктар інстытуту «Белгіпрадор».

Ягор Маёрчык:

Плянуюцца, што ўжо ў панядзелак 1 кастрычніка частка Менскай кальцавой дарогі ў раёне ўрочышча Курапаты будзе закрытая на рэканструкцыю Адновіцца рух толькі налета, у лістападзе. За гэты час будаўнікі плянуюць

зрабіць наступнае. Па-першае, ля ўрочышча пабудуюць два падземныя пераходы. Па-другое, у раёне вуліцы Мірашнічэнкі зьявяцца дзве аўтамабільныя пляцоўкі, кожная на 40 аўтамабіляў. Па-трэцяе, праезная частка насупраць пахаваньняў пашырыцца на 15 мэтраў. Такім чынам, будзе шэсьць аўтамабільных палосаў шырынёй агулам 32 мэтры. Па-чацьвертае, будаўнікі ўсталююць спэцыяльныя пліты на тым месцы, дзе калыцавая дарога некалі разрэзала ўзвышша з пахаваньнямі.

Працягвае Аляксей Фёдараў, дырэктар інстытуту «Белгіпрадор» – установы, якая распрацоўвала праект рэканструкцыі калыцавой дарогі:

– У межах выемкі будуць прадугледжаныя спэцыяльныя канструкцыі, якія будуць забясьпечваць надзейнасьць і ўстойлівасьць гэтых схілаў. Яны будуць абавязкова адлюстроўваць сутнасьць таго месца, дзе праходзіць дарога.

На мапе, якую мне паказалі ў інстытуце «Белгіпрадор», сапраўды бачна, што калыцавая дарога не закранае пахаваньні. І разам з гэтым Аляксей Фёдараў зазначае:

– Зроблена ўсё, каб ні ў якім разе тое, што тут знаходзіцца, не закрануць. Гэта непахісна. Паўтаруся, траса спраектаваная такім чынам, што не парушае ўсяго таго, што тут ёсьць. Мы пашыраем ся ў межах дарогі, якая там сёньня праходзіць. І не перасоўваемся ні ўлева, ні ўправа.

Спадар Фёдараў дадаў, што кантраляваць хаду рэканструкцыі дарогі будуць спэцыялісты Інстытуту гісторыі Акадэміі Навук.

З тым, што будаўнічыя працы не закрануць магілы, згодная і былая супрацоўніца інстытуту «Белпрампраект» Мая Кляшторная, якая таксама знаёмая з плянам рэканструкцыі. Аднак яна бачыць небяспеку для Курапатаў у іншым:

– Гэтая дарога – першай катэгорыі. Дарога, калі мае першую катэгорыю, мае права на абслугоўваньне – і ўлева, і ўправа захопліваць зямлю да 200 мэтраў. Што такое нарматыўныя 200 мэтраў? Гэта зьнішчэньне Курапацкага ўрочышча.

Мая Кляшторная пагаджаецца з думкай, што «праблемы Курапатаў» сёньня магло б не існаваць зусім, калі б у свій час беларускія ўлады на практыцы, а не на словах надалі ўрочышчу адмысловы статус ахоўнай тэрыторыі, добраўпарадкавалі яе і збудавалі на месцы масавых расстрэлаў мэмарыяльны комплекс.

Чалавечыя косткі і рэшткі абутку ў курапіцкай магіле.

Пачатак будаўнічых работ, 24 верасня 2001 году.

Сябры Маладога Фронту ўсталёўваюць крыж у

Курапатах.

29 верасня 2001

У КУРАПАТАХ ПРАЙШЛА ТАЛАКА

Каля 50 прадстаўнікоў апазыцыйных партыяў і грамадзкіх арганізацыяў прыбралі тэрыторыю мэмарыялу ад сьмецьця і ўсталявалі прыкладна трыццаць крэжоў уздоўж курапацкага ўчастку Менскай кальцавой дарогі.

Альгерд Невяроўскі:

Ноч у Курапатах прайшла спакойна. Ужо некалькі дзён тут стаяць два намёты, каля іх дзяжураць ня менш за дзесяць прадстаўнікоў Маладога Фронту ды іншых маладзёвых арганізацыяў. Лідэр Маладога Фронту Павал Севярынец паведаміў нашаму радыё, што цягам мінулае начы на дарозе каля пікету спынялася некалькі міліцэйскіх машынаў, пасажыры якіх працяглы час здалёк назіралі за тым, што адбываецца ў Курапатах.

Паводле Севярынца, вельмі шмат жыхароў раёну Зялёны Луг, што знаходзіцца побач з Курапатамі, а таксама кіроўцы, якія праяжджаюць па дарозе, салідарныя з пікетоўцамі. Людзі перадаюць ім цёплыя рэчы, харчы, а таксама кажуць словы падтрымкі. Будаўнічыя работы каля ўрочышча спынілі, але толькі часова. Гаворыць Павал Севярынец:

— *Нашы размаўлялі з будаўнікамі. Што цікава, ім забаранілі размаўляць зь пікетоўцамі – казалі, каго ўбачаць зь*

пiкетоўцамі, звольняць з працы. I другое – начальства ўвесь час гаворыць ім, што дарога ўсё роўна пройдзе па Курапатах, усё роўна пройдзе тут, мы толькі чакаем пэўны час, а потым усё роўна павядзем дарогу тут.

На 10 гадзінаў раніцы сёння ў Курапатах была прызначаная талака дзеля ўпарадкаваньня тэрыторыі могілак. Але ў гэты час ва ўрочышчы сабралася толькі каля дзесяці апазыцыйных актывістаў. Гаворыць лідэр БНФ Вінцук Вячорка:

– У кожным разе напярэдадні Дзядоў, з увагі на тое, што ў нашай сталіцы агульныя Дзяды ўшаноўваюцца менавіта ў Курапатах, талаку трэба было б ладзіць. Але цяпер, калі над курапацкім мэмарыялам навісла пагроза будаўнічага вынішчэньня ў выніку загаду Лукашэнкі пра чарговую ўдарную будоўлю, гэтыя працы маюць і другое нападуненне – прыцягнуць увагу ўсіх людзей да Курапатаў як да мясьціны, якая дарагая дзясяткам, сотням і тысячам суграмадзянаў. Упарадкоўваючы Курапаты, мы паказваем, што не дапусьцім іхнага разбурэньня.

Тым часам у Курапаты прыходзілі актывісты БНФ, Маладога Фронту, КХП БНФ ды іншых арганізацыяў. Усяго ў талацэ ўдзельнічалі каля 50 чалавек. Сіламі маладафронтаўцаў і актывістаў КХП БНФ уздоўж дарогі ўсталявалі каля 30 новых крыжоў, а таксама ачысьцілі тэрыторыю на пагорку, дзе знаходзяцца курапацкія магілы.

Грамадзкімі работамі кіраваў адзін зь лідэраў Мартыралёгу Беларусі, супрацоўнік Інстытуту гісторыі Акадэміі Навук Беларусі Мікола Крывальцэвіч. Ён

паведаміў, што паміж археолягамі й праектантамі кальцавой дарогі існуе пагадненне, паводле якога ніводная курапацкая магіла ня будзе закранутая будаўнікамі, а тэрыторыя мэмарыялу будзе добраўпарадкаваная. Але гэта толькі папярэдні праект.

Мікола Крывальцэвіч лічыць, што пакуль канчатковы плян яшчэ не зацьверджаны, ёсць магчымасьць разгледзець варыянт, пры якім новая кальцавая дарога магла б абысьці Курапаты.

30 верасьня 2001

АПЫТАНЬНЕ НА МЕНСКІХ ВУЛІЦАХ

Наш карэспандэнт цікавіўся, што думаюць людзі на менскіх вуліцах пра магчымае разбурэньне магілаў расстраляных людзей.

Альгерд Невяроўскі:

Пераважная большасьць апытаных рознага веку й заняткаў нічога ня чула пра канфлікт вакол Курапатаў. Даводзілася тлумачыць, што ў выніку распачатых у раёне ўрочышча дарожна-будаўнічых работ могуць зьнішчыць магілы расстраляных 60 гадоў таму людзей. І вось якая была рэакцыя мінакоў:

ДЗЯЎЧЫНА: Я думаю, што гэтага ня варта рабіць, бо да памяці трэба ставіцца з павагай. Відаць, трэба перанесьці гэтую дарогу ў іншае месца, каб яна не праходзіла праз магілы.

ХЛОПЕЦ: Я думаю, што нельга нішчыць магілы – альбо

правесьці раскопкі, і гэтых людзей пахаваць у іншым месцы. Гэта сьвятое месца.

Пажылая жанчына лічыць, што ў канфлікт вакол Курапатаў павінны ўмяшацца ўлады:

– *Магілы нельга нішчыць, гэта сымбалі нашы, гэта карані нашыя.*

– *Што павінны зрабіць улады, каб не краналі магілаў?*

– *Гэта павінен паклапаціцца Лукашэнка, таму што іншага выйсьця няма. Што «бацька» рашыць. Мы ня ў сілах. Людзі, ведаеце, так – як начальства вырашыць зверху. А шараговы чалавек ніколі не рашае такіх праблемаў.*

– *Вы лічыце, што магілы мусяць застацца некранутыя?*

– *Нельга кранаць. Ні ў якім выпадку нельга. Таму што гэта наша памяць. Мы памрэм, нас таксама будуць варушыць... Нельга.*

Гэтая жанчына лічыць, што ў Курапатах павінен паўстаць мэмарыял. Такую думку падзяляюць многія апытаныя. Гаворыць студэнтка Белдзяржуніверсытэту:

– *Магілы – гэта наша сьвятое, і мы павінны іх зьберагчы. Я ня ведаю, як да гэтага ставяцца так лёгка – усё зраўнаць, згубіць. Мы павінны зрабіць так, каб яны захаваліся, каб гэта была памяць для нашых нашчадкаў. Магчыма, нейкі мэмарыяльны знак, які б нагадваў тым, хто будзе жыць пасля нас, пра ахвяры.*

Спадар сярэдніх гадоў лічыць, што ўсе будаўнічыя работы ў Курапатах трэба неадкладна спыніць:

– *Проста павінны забараніць там будаўніцтва. Перагледзець праект, гэта ўсё рэальна. У наш час разьвітае тэхналёгія будаўніцтва. Усё залежыць ад уладаў, як яны захочуць*

– так і зробіць. Калі яны зробіць кальцавую дарогу на гэтым месцы, ня ведаю... Мне здаецца, што міне час, і іх пракляне народ за тое, што яны нарабілі.

Іншую думку выказаў толькі адзін чалавек:

– Ведаеш, мне ў прынцыпе ўсё роўна. Калі вырашылі добраўпарадкаваць, значыць, трэба.

– І ня важна, што гэта будзе на касцях?

– Мне бяз розьніцы. Усё нашае жыццё пабудаванае на касцях, і нічога ня зробіш.

Такім чынам амаль усе апытаныя (прыкладна 15 чалавек) заявілі, што разбурэнне магілаў – барбарства, якое трэба неадкладна спыніць.

1 кастрычніка 2001

УЖО БОЛЬШ ЗА ТЫДЗЕНЬ МОЛАДЗЬ ВАРТУЕ КУРАПАТЫ

Сябры Маладога Фронту ды іншых арганізацыяў рыхтуюцца да таго, што дзевяцецца бараніць гэтае месца ажно да Дзядоў.

Ганна Соусь:

У Курапатах усталявалі ўжо больш за 40 крыжоў. Самыя вялікія зь іх бачна амаль за кілямэтар. Найбольш уражвае, калі сьцімнее і побач з кожным крыжом гарыць сьвечка. Як распавёў Радые Свабода лідэр Маладога Фронту Павал Севярынец, за ноч згарае каля 50 сьвечак. Увогуле ж жыццё абаронцаў Курапатаў цяпер досыць

мірнае і поўнае гаспадарчых клопатаў. Распавядае Павал Севярынец:

– Прыбіралі сьмецьце, яго вельмі многа. Відаць, да Дзядоў некалькі талокаў давядзецца наладзіць. Тым ня менш, некаторыя сем'і яшчэ заходзяць у лес на пікнічок. Усім даводзіцца тлумачыць, што гэта за месца. Большасьць згортваецца і з разуменьнем сыходзіць. Будаўнікі паводзяць сябе спакойна, сюды ня йдуць. Былі зьвесткі, што сёньня закрываюць дарогу, але рух пакуль працягваецца.

Павал Севярынец мяркуе, што варта ўжо неяк вызначыцца з тым, як усё ж будзе адбывацца рэканструкцыя дарогі каля Курапатаў:

– Хутчэй за ўсё, калі аргкамітэт альбо палітыкі старэйшага пакаленьня ня здолеюць дасягнуць нейкага выніку, мы самі распачнем кампанію. Будзем зьвяртацца ў аблвыканкам, у гарвыканкам. Магчыма, будуць нейкія пікеты ўжо ў горадзе, накіраваныя на тых чыноўнікаў, што прымаюць рашэньні па гэтай дарозе.

Пры гэтым, падкрэсьлівае Павал Севярынец, маладафронтаўцы працягнуць вяртаваць Курапаты. Магчыма, па часе ўсталююць вагончыкі, бо ночы становяцца ўсё халаднейшыя. Да сталічных абаронцаў Курапатаў ужо далучаюцца людзі зь іншых гарадоў Беларусі. Мой суразмоўца Дзяніс прыехаў сюды з Гомеля.

ДЗЯНІС: Даведаўся я праз рэчышчкіх... Прыехаў падтрымаць.

Штодня ў Курапаты прыходзяць сябры КХП БНФ. Сёньня Рыгор Кійко разам са сваім сябром рабілі крыжы з

паваленых будаўнікамі дрэваў.

КІЙКО: Мы з гэтага лесу зробім вялікія крыжы, каб яны здалёк былі бачныя і нагадвалі людзям... Учора сем вялікіх крыжоў зрабілі. Шмат сяброў з КХП працавалі. Пакуль яшчэ дарогу не зачынілі, мы выкарыстаем гэты момант, каб паставіць яшчэ больш крыжоў. Будзем тут змагацца. Калі трэба, будзем зямлянкі рыць, бяровеньні ёсьць. Вытрымаем аблогу...

Сяброўка КХП БНФ Інэса Лейпч прыходзіць у Курапаты штодня і кожны дзень у яе зьяўляюцца новыя вершаваныя радкі пра гэтае месца:

Не чапайце Курапатаў!
Тут месца сьвятое.
Крыжы, магілы ў соснаў шатах
пакіньце ў спакоі!
Паглядзіце, нават птушкі
над гэтым сьвятым месцам
грамадою чыняць мужа
акцыю пратэсту.
А, можа, гэта й ня птушкі,
а ахвяраў дух крылаты
тут у хваляваньні кружыць,
шукаючы рады.
Не чапайце Курапатаў!

2 кастрычніка 2001